

FIGYELŐ

BIRÁLATRÓL, FEJLŐDÉSRŐL

A mi embereink munka-hősiességét, győzelmeit és lendületét ma egy egész haladó világ csodálja. A társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális élet minden területén csodálatos teremtő erőt mutatnak népeink. A mi magyar népünk is. Franya Juliskák emelkednek ki a tömegből, Varga Istvánok és Gyurica Andrások. Asszonyok, akik Petőfi zászlója alatt harcoltak a fasiszmus ellen, s ma naponként indulnak új és új rohamra a szebb jövőért. Asszonyok, akik ma a traktorok kormányánál ülnek s ott is, férfimunkában férfiak között, nem épen a legutolsók. És Gyurica Andrások, akik arról álmodoznak, hogy mi lesz, ha majd az első barázdát rohamozzák meg traktorokkal. Új emberek ezek, Titó emberei, akik egyre sűrűbb sorokban sorakoznak mestereik, a szovjet emberek mellé. Új emberek ezek és napról-napra tárgul a kör, amelyet befogad szemük. Többet látnak, jobban látnak, más-képen látnak.

S ezeknek az új embereknek dünyögjünk rekedtes, rossz dalokat?

— Vagy — becsapjuk őket? Mondják azt, hogy mérföldes csizmák nyomán nem maradt el irodalmunk sem. Hogy irodalom, amit mi csináltunk eddig?

Ma még — becsapjuk őket. Ma még kimeríthetetlen a szomjuk, egyformán szomjas szemük és a lelkük, ma még ízt nem éreznek. Holnapra azonban már megkeresik a jóvizű kutakat s holnapra már azt is tudják, hogy a Tisza vize csak akkor innivaló, ha szűrők számtalanjain megtisztítják.

A jugoszláviai magyar irodalom messze elmaradt Jugoszlávia magyar népének fejlődésétől, nem önt tiszta vizet a pohárba, eddig nem tűrte a szűrőt.

»Feltétlenül szükséges gondoskodni arról, hogy a kritika komoly és mély legyen, ne csuszkaljon a felületen« — mondta Sztalin. Nálunk eddig még felületes kritika sem volt, most — a Híd január-februári számában — történt az első kritikai kísérlet.

Kísérlet csupán és nem kritika. Rostával dolgozik, méghozzá »tág nyílású« rostával és nem szűrővel és nem a szűrők számtalanjával. Még így is feltűnést keltett, még így is kiváltott haragot, sértődést,

elkeseredést. Pedig ez a kritikai kísérlet csak komoly, de nem mély. Pedig szinte túlságos gondossággal igyekezett az első mondatok megállapításait a következő mondatokban puhítani, enyhíteni.

Nem volnánk elég erősek a komoly és mély kritikához? Nem élünk virágházban és ha az új szakmunkástól megköveteljük, hogy teljes emberként álljon gépe mellett, vajjon kívánhatunk-e mást, lehet-e más mérteünk, ha a »lelkek mérnökei«-ről beszélünk?

Egész sereg fogalom tisztázatlan még és már irodalomról beszélünk. »Népi írók«-ról hallunk, »munkás írók«-ról hallunk, anélkül, hogy leg-többünk tudná, hogy az ilyen meghatározás — valójában csak alibi — meghatározás. Író több, mint népi író, vagy munkás író. És épen a Népfőnt idején, épen írónkat tagoljuk, differenciáljuk?

Népi író? Ez a korcs meghatározás körülbelül azt jelenti, hogy az író a népből származik. Azt, hogy az író a népéé, semmiképen sem jelenti. És vajjon író és nem író, ki nem származott a népből? Valójában kissé öskutató íze van, nem is annyira a szónak, mint a fogalomnak. És mennyire talán igazolt fogalom! Nyíró, Erdélyi, Simka, Kodolányi, Főja, Kovács Imre — »népi írók« voltak. A harmadik utas Németh László — népi író!

És épen így a »munkás író«. Veres Péter, egyébként nem pontos meghatározásban, mint osztályirodalomról beszél a »népi« és »munkás« irodalomról. Gorkij például, Veres Péter szerint, nem szocialista író, nem a szocialista realizmus megalkotója, hanem — munkásíró. Az ilyen meghatározásnak talán volt értelme, inkább célja, a felszabadulás előtti időkben. El kellett határolni és így is el kellett határolni egymástól Veres Pétert és Herceg Ferencet, Nagy Lajost és Márai Sándort. Van-e azonban értelme még ma is, van-e értelme nálunk, a népfőntos Jugoszláviában?

Különben, nálunk mást is jelent a szó: munkásíró. Azt jelenti, hogy az író a munkásosztályból származik. Csodáltnivaló, hogy még ebben az értelmezésben is, épen az érdekelt írók nem akarják észrevenni, hogy önmagukat kisebbitik. »Én munkás voltam, kevesebbet tanultam, azt is munkám elvégzése után, önmagamtól — tőlem kevesebbet várjatok.« Hát — nem várunk és nem várhatunk kevesebbet.

Az irodalom sem tűr ilyen »előnyversenyt«. Arról van szó: író, vagy nem író, irodalom, vagy nem irodalom?

Tudjuk, ezek gyermekbetegségek. A kritika pedig — orvos. Ha szükséges, késsel nyúl a sebhez, épen azért, mert gyógyítani akar. Mi gyógyítani akarunk és azt akarjuk, hogy bennünket is gyógyítsanak. Egész, egészséges emberekként akarunk népünk elé állni. Felnőtt emberekként, mert felnőtt emberekhez beszélünk. Mesterségünkben — vagy hivatásunkban — jó munkásokként, mert jó munkásokhoz beszélünk. Ismerni akarjuk mesterségünk minden csinját-binját, újítani akarunk, újat akarunk alkotni — mert azok, akikhez beszélünk, egyre tökéletesebbek a maguk mesterségében, újítanak és újat alkotnak. Hát épen a mi soraink dőcögienek az úgy-ahogy kitaposott dűlőutakon, amikor gyorsvonaton, autón, repülőgépen jár az ember?

Huszonhárman jelentkeztek az antológiában. A napi- és hetilapok beszámolóit olvasva — még ennél is sokkal több írónk van. Ha ez igaz volna, akkor már »a szellem napvilága ragyogna minden ház ablakán...«

Tudjuk azonban, hogy még nem »ragyog«. Tudjuk, nem állhatunk meg, mert még nagyon messze van a »Kánaán«. De azt is tudjuk, hogy »addig nincs megnyugvás, addig folyvást küzödni kell...«

Ezúttal nem tüztünk ki magunk elé konkrét kritikai feladatokat. Amit mondtunk, szándékosan mozog általánosságok körül. Mégis lenne egynehány »konkrét« javaslatunk.

A Jugoszláviai Írószövetség vezetői, novemberi megbeszélésükön elsősorban a bírálat jelentőségéről beszéltek. Megállapodtak abban, hogy a folyóiratok ezentúl nagyobb figyelmet szentelnek, több teret engednek a »komoj és mély« kritikának. Jól tennék írónk, ha elolvasnák **Minderovic** Cedomir beszámolóját a **Knjževnost** januári számában, a »Híd« pedig adjon teret az **ilyen** kritikának, de ne maradjon meg a »Magyar Szó« és a »7 Nap« sem az egyszerű és könnyű (sőt: könnyelmű!) ismertetéseknel. A kezdet kezdetén még lehetett arról beszélni, hogy »nem szabad elijeszteni« a tollforgatókat. Most azonban már arról van szó, hogy *nem szabad elijeszteni az olvasókat!*

»Jónéhány tollforgatóunktól nem követelhetjük már **ma** azt, amit **holnap** kell megadnia« — állapítja meg az antológia előszava. Igaz is, nem is. Amikor az író a nyilvánosság elé lép — és az antológia írói a nyilvánosság elé léptek —, nem közölték egyenként az olvasóival: ők a ma, vagy a holnap? Az olvasót különben ez nem is érdekli. Az olvasót csak az érdekli, hogy az, aki az író egyenruhájában eléje lép, magával hozza-e az író fegyverzetét?

Az antológia írói egyforma ruhában — az antológia ruhájában —, léptek az olvasó elé. A könyv kiadói és szerkesztői az olvasóra bízták: meglátja-e, ki író e könyvben, ki nem író? Túlságosan sokat vártak az olvasótól ugyanakkor, amikor az íróktól nem vártak túl sokat.

Hazánkban különbséget teszünk a szakmunkás és a tanulatlan munkás között. A mérnöktől többet várunk, mint a szakmunkástól. Se vége, se hossza nem lenne az ilyen összehasonlításoknak.

Miért éppen az írásban, miért éppen a »lelkek mérnökeinél« ez a mérőben indokolatlan egyenlőség? Mert eddig legalább, egyformára szürkítettünk mindenkit, kezdőt és haladót — haladót és (amennyiben van) alkotót. A kezdő »tollforgató« (és most már ideje megállapítani, hogy mennyi gúny van ebben az utóbbi időben annyira »divatba jött« megjelölésben) legelső imbolygó soraival éppen olyan elbíráláshoz jutott, mint azok, akik legalább odáig eljutottak már, hogy gondolataikat zökkenők nélkül ki tudják fejezni. Egyforma volt a mérték jelentőségben — és anyagiakban. (A hazánkban törvényesített díjskála széles lehetőséget nyújt az annyira szükséges differenciálásra). És ez a probléma éppen nem anyagi probléma elsősorban. Az író t sérti egyrészt, kedvét szegi — másrészt a kezdő »tollforgató« elől, egy vonalon legalábbis, lezár minden előrejutási lehetőséget. Az utóbbi időben annyira szabályszerűen jelentkező érzékenykedések egyik oka éppen ez. Az, hogy amikor elindult első betűivel a kezdő, már ott tartott, ahol a többi. Most, amikor már akadályokkal is, találkozik, csodálkozik — és megsértődik.

»Itt az ideje a bírálatnak és még inkább az önbírálatnak« — írja **Kek Zsigmond**. Irodalmi vonalon az önbírálatban nem nagyon hiszünk. Az alkotás lázában az alkotó nem képes bírálni. Még jóval később sem. Hiszünk azonban a bírálat feltétlenül nevelő hatásában. Nem baj, ha az író megsértődik (úgy is mondhatnánk, tapasztalatból, nem baj, ha megsértődünk), — átgondolja a dolgokat, megegyszer átgondolja s vagy elfogadja a bíráló véleményét, vagy nem: — feltétlenül tanul belőle. Az írásnak alapvető sajátosságai vannak. Ezek ma még nálunk a kritikus számára kiinduló pontok lehetnek. Aki író, az tudjon írni a szó legkezdetelegesebb értelmezésében. Különösen hangzó szempont ez, de nálunk

még szempont. Aki író, az ismerje és jól ismerje anyanyelvét. Ez is szempont. Aki tanítani akar, az tanuljon, nagyon sokat tanuljon, mindig tanuljon. Ez a legfontosabb szempont. S végül az is szempont és ebben benne van mindhárom előbbi és még sok minden: »**akj dudás akar lenni, pokorra kell annak menni, ott kell annak megtanulni, hogyan kell a dudát fújni**«. S amíg megtanulunk dudát fújni — bírálatra, útmutatásra van szükségünk. És azután is!

Bírálat nélkül nincsen fejlődés. Komoly, mélyenjáró bírálatot vár itt minden olvasó — és minden jószándékú író.

Gál László

AZ IRODALOM SZOLGÁLATÁBAN

Beszámoló a Híd 1947 évi irodalmi pályázatáról

Növekvő reménnyel nézzük irodalmunk fiatal hajtásait. Most érlelődik — és az együttérző lelkesedésben, egy-egy műnek a megjelenéséért való szorongásban már hisszük — most termi maradandó alkotásait is népünk számára: mindnyájunk számára. Nagy szükség van erre a fejlődésre; hogy hasonlattal világítsuk meg, éppen olyan szükség, mint annyi száz iskolára, amelyek most a főlzabradulásban nyitották kapuikat a tanulni vágyók ezrei előtt. Mindjárt meg is mondjuk: azért van szükség irodalmunk gyorsiramu fejlődésére, mert ez rögzíti le — ahogy pályázati fölhívásunkban is mondtuk — korunk szavát, a történelem nagy fejlődésébe lépő dolgozó ember életét és tovább adja majd a föllépő nemzedékeknek a hősi korszak szép, buzdító és minden időben erőtadó élményeit.

E sorok nem csupán a pályázaton résztvevő írókhoz, de az olvasóhoz is szólnak, mert e seregszemle a szokásos számadáson túl irodalmunk újabb korszakának határkövét is jelenti. 1946 és 1947 kezdeményezése a két pályázat kiírásában s ennek visszhangjában olyan lendületet adott irodalmi életünknek, amilyennel eleddig a vajdasági írás magyar vonalán nem találkozhattunk. Ezt a megállapítást már a tények, az eredmények mondatják velünk: a helyes irodalompolitika adta meg az utat ahhoz, hogy az új írói műhely benépesítése és az olvasótábor tömegesítése új olvasókkal a legbiztosabb úttörő a haladottabb cél felé. Hisz ma már nem önmagáért élő irodalomról van szó, hanem arról, hogy a közösségből hajtson ki és a közösségben éljen (mert csak így élő és ható erő az irodalom) és éppen ez az a pont, ahol az eredményeket — ha egyelőre még szerények is — látni véljük. Nemcsak mondjuk, mert a vaktában bizonygatásnak semmi foganatja nincs, hanem látjuk és érezzük is, hogy a nagy építés hatása már a szellemig ért; szólasra készít s nemcsak állásfoglalásra, de vállalásra is, mert aki ma közöttünk dolgozik, legyen az író, képzőművész vagy bármely munkása a termelésnek, nem azért dolgozik már, mert napjait vagy életének terhét kénytelen-kelletlen »elviseli« és nem is csak azért, mert élnie kell, hanem azért, mert mindjobban érzi, látja és vallja is, hogy megszűnik kívülről lenni; belép az életbe, a mi mindennapi életünkbe és fölközdök a demokratikus fejlődésben. Ez a folyamat megy végbe ma nem egy dolgozóban. — az íróban épp úgy, mint akár a vasesztergályosban,